

Izobraževanje odraslih in razvoj skupnosti na Irskem

Liam Carey

V preteklih petnajstih letih sta se obseg in število lokalnih skupnosti po vsej Evropi, skupaj z Irsko, močno povečala.

Te skupine, bodisi male ali velike, ruralne ali urbane, se vključujejo v več različnih aspektov svojega razvoja, ti pa segajo od usposabljanja, vzdrževanja ravni dohodkov, pravic socialnega varstva, odpiranja delovnih mest, izobraževanja in ustvarjalnosti in sami skupnosti do podjetij v skupnostih, okolja, brezposelnosti, revščine in zdravja.

Sem spada tudi delo s specifičnimi skupinami, kot so ženske, družine, ostareli, mladostniki in manjšinske skupine.

Cilj dela takšnih skupin se je najprej osredotočal predvsem na skupnosti s slabšimi možnostmi. Tako obstajajo programi za odpravljanje revščine, za lokalna podjetja v sami skupnosti ter spreminjajoči se programi za izobraževanje in programi za mladostnike, predvsem na področjih, za katera je značilna visoka stopnja nezaposlenosti in emigracije, kjer nezadostne službe in druge zmogljivosti povzročajo socialne probleme v skupnosti.

Najbolj pomembna vloga programa za razvoj skupnosti kot strategije v integriranem družbenem in ekonomskem lokalnem razvoju se kaže na nacionalni in na evropski ravni, kaže pa se v statusu, ki ga je program za razvoj skupnosti dobil v podprogramu za lokalni razvoj, povezanim z določenim področjem, ki je del nacionalnega razvojnega načrta.

Program za razvoj skupnosti

Program za razvoj skupnosti želi ljudem omogočiti, da bi povečali svojo sposobnost opravljanja določene vloge pri oblikovanju družbe, katere del so. Prizadeva si za pomoč skupinam in skupnostim, ki naj bi oblikovale svoje potrebe in stališča ter hkrati tudi vplivale na procese, ki bistveno določajo njihovo vsakdanje življenje. Ugotovili so namreč, da imajo nekatere skupine in posamezniki za celostno udejstvovanje v družbi večje možnosti kot drugi, zato je prednostna naloga tistih, ki so vključeni v integrirani lokalni družbeni in ekonomski razvoj, da se ukvarjajo z marginaliziranimi, izključenimi ali nemočnimi ter s tistimi, ki imajo slabše možnosti.

Značilnosti programa za razvoj skupnosti:

- Povezan je s skupnostjo. Temelji na delu z ljudmi, na podpori skupin, na možnostih posameznikov, da razvijajo znanje, spretnosti in zaupanje vase, s čimer bi se lahko vključevali v skupne dejavnosti ter nadaljevali svoj lastni samorazvoj.

- Razporeja moč (pooblastila). Z vplivanjem na delitev moči želi ustvariti strukture, ki omogočajo resnično sodelovanje in vključevanje. To je proces, ki temelji na enakopravnem sodelovanju med vsemi vključenimi in želi omogočiti delitev sposobnosti in znanja.

Program za razvoj skupnosti obsega prizadevanja za demokratizacijo razvojnega procesa. Ljudem dodeljuje osrednjo vlogo v zvezi s ciljem in sredstvi razvoja. Razvoj v tem smislu pomeni:

»Proces, v katerem se člani družbe in njihove institucije razvijajo tako, da povečujejo svojo sposobnost aktiviranja in upravljanja sredstev, da bi z njimi ustvarili trajne in pravično razdeljene izboljšave v kakovosti življenja, pri čemer upoštevajo svoje lastne želje.« (Korten, 1985, str. 2)

- Ukvarja se z zastavljeno nalogo in s samim potekom razvoja. To pomeni, da se navezuje na cilj programa in na proces, s katerim se ga dosega, skupaj s spodbujanjem kolektivnega procesa.

- Prizadeva si razviti inovativno in ustvarjalno reševanje ekonomskih in družbenih problemov, katerih vzrok je deprivacija. Dinamično skuša preizkusiti nove pristope za zagotavljanje vključevanja lokalnih skupnosti. Krepi lokalne socio-ekonomske, kulturne in politične strukture, lahko pa jim tudi nasprotuje.

- Prizadeva si doseči konkretno izboljšanje kakovosti življenja ljudi, torej za izboljšanje, ki odlikava resnične potrebe lokalnih skupnosti. Krepi lokalne socio-ekonomske, kulturne in politične strukture, lahko pa jim tudi nasprotuje.

- Ukvarja se z oblikovanjem strategij, ki nasprotujejo predhodkom ali pomislekom na osnovi spola, rase, razreda, starosti, nesposobnosti ali spolne usmeritve.

Pomen družbene izključenosti

Družbena izključenost ima več razsežnosti; socialno, kulturno, politično in ekonomsko. Pomanjkanje denarja lahko v tem smislu pomeni tudi izolacijo ali oddaljenost, nemoč, pomanjkanje koristnega dela, diskriminacijo, neustrezen dostop do osnovnih javnih služb, kot so zdravstvo, izobraževanje, prebivanje, vrtec, javni promet, pravna pomoč, rekreacija, kultura.

Zakaj je program za razvoj skupnosti sestavni del lokalnega razvoja?

Program za razvoj skupnosti namreč:

- vrednoti celotno osebo – se nanjo osredotoča – spodbuja samorazvoj;

- poudarja razlike (posameznikove, kulturne, družbene itd.), kar omogoča priznavanje pravic manjšinskih skupin itd.;

- temelji na integriranem in celostnem konceptu trajnega razvoja (vsi vidiki življenja);

- vrednoti, pospešuje in spodbuja ljudi k vključevanju v določanje in razvijanje odzivov na probleme, s katerimi se srečujejo;

- spoznava, da lahko z ustreznim financiranjem aktivira veličanske možnosti neizrabljenih talentov in idej;

- se kaže v primernejših in ustrežnejših odzivih na lokalne potrebe;

- na ravni soseske lahko pomembno prispeva k zadovoljevanju potreb ljudi, ki se počutijo najbolj izolirane in oddaljene od

trga delovne sile ter osnovne podpore in pomoči; lokalne skupine imajo s svojim znanjem in stiki izredno pomembno vlogo pri razumevanju tistih, ki so odtujeni in nezadovoljni, predvsem tistih, ki so dalj časa nezaposleni, problematičnih mladostnikov ter žensk, ki niso zaposlene;

- upošteva, da na področjih s slabšimi možnostmi ne zadostuje, če se osredotočamo le na en vidik razvoja, pri čemer bi izključili druge; soodvisnost družbenih, kulturnih, rekreacijskih, okoljskih in ekonomskih dejavnosti je splošno priznana; z integriranjem razvoja v celo vrsto dejavnosti se bodo prednosti okrepile, rezultati pa bodo večji kot pri individualnih prizadevanjih;

- načelo denarne podpore spreminja v dejavnost, ki je dandana priznana kot načelo in proces razvoja posameznika ter skupnosti;

- je priznan kot filozofija, teorija in program načrtovanega in ovrednotenega delovanja;

- je dejavna oblika participativne demokracije.

Program za razvoj skupnosti omogoča učenje. Članom skupnosti ali skupine ali pa tudi posameznikom omogoča dostop do učenja ter omogoča ustanovitev skupnosti za učenje. Program za razvoj skupnosti je resnično dejavnost, ki je namenjena človeku. »Pravo učenje je tisto učenje, ki zadeva v srčiko vprašanja, kako biti človek. Z učenjem se na novo oblikujemo. Z njim si pridobimo sposobnost, da napravimo nekaj, česar prej nikoli nismo bili sposobni napraviti. Z njim na novo zaznavamo svet, skupnost in naš odnos do nje. S to obliko učenja razširimo svoje (individualne ali skupnostne) sposobnosti, s katerimi ustvarjamo, smo del ustvarjalnega življenjskega procesa. V vsakem od nas je globlja želja po tej vrsti učenja.« (Serge, 1995, str. 14)

Družbeno ozadje za lokalni razvoj

Tudi tukaj so socio-ekonomske in tehnološke spremembe tiste, ki prispevajo k razvoju skupnosti in zanimanju zanjo, za njene dejavnosti ter za izobraževanje in razvoj. Temeljne posledice te hitre spremembe, ki so okrepile zavest in zanimanje za program za razvoj skupnosti, vključujejo:

- širjenje informacij, ki se nanašajo na človekove in državljanske pravice itd.;

- dvom v demokracijo, kakršnemu smo priča na Zahodu, in vse večje razočaranje nad njo;

- težnjo, ki se oddaljuje od vladnega centralizma in nadzora, skupaj z vse večjim poudarkom na regionalnih in lokalnih strukturah razvoja;

- iskanje nove oblike demokracije v vzhodnoevropskih deželah;

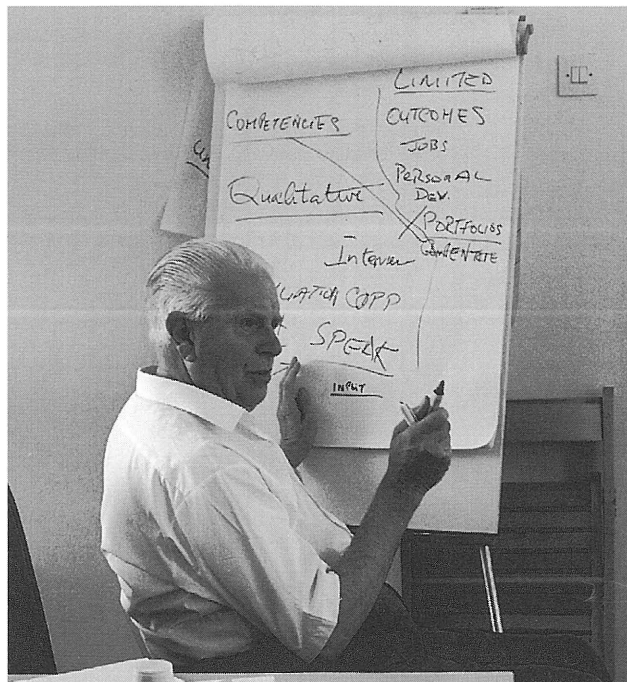
- načela in prakso vseživljenjskega izobraževanja, ki jih ponovno preučujejo ter vključujejo v politiko vzgoje in izobraževanja;

- vse večje število manjšinskih in etničnih skupin ter razmah kulturnega pluralizma;

- financiranje projektov, ki temeljijo na lokalni skupnosti ter splošnih projektov (revščina, kmetijstvo, brezposelnost, starejši občani, ženske skupine, demokracija itd.), te projekte financira Evropska unija;

- kritiko državljanstva in demokracije v razmerju do posameznika; spodbujanje načela denarne podpore (posebej podpore, ki jo daje Evropska unija);

- hitro širjenje javnih občil in informacijske tehnologije, ki ustvarjajo nova omrežja informacij, v zameno pa pomagajo pri osveščanju ljudi glede njihove moči, njihovih sposobnosti, pravic itd.;

Liam Carey je na Andragoški poletni šoli v Ajdovščini predstavil skupnostno izobraževanje na Irskem

- spoznanje, da so ljudje vse bolj razočarani nad reprezentativno demokracijo, zato so začeli iskati participativno demokracijo;

- spoznanje, da se ljudje počutijo marginalizirane in izključene iz odločanja o tistih strategijah, ki so neposredno povezane z njihovim življenjem;

- dejstvo, da smo priča naglemu porastu lokalnega turizma, ki prispeva k razvoju lokalnih skupnosti, saj se te trudijo poskrbeti za »biskovalce« (primer tekmovalca za najčistejše mesto, prireditve v skupnosti itd.);

- vse bolj občutno razpravo o družbeni izključenosti ter strukturalni oblasti, ki ne priznavajo, da s svojimi prizadevanji ne morejo rešiti problemov; pri načrtovanju in oblikovanju strategij, ki bodo odpravljale družbeno izključenost, potrebujejo podporo ljudi na lokalni ravni;

- vse bolj očitno zahtevo po optimiziranju vseh sredstev in vseh človeških zmogljivosti za skupno blaginjo.

Izobraževalni vložki v program za razvoj skupnosti

Izobraževalni vložki so v tesni povezavi s konceptom razvoja skupnosti same. Te (multimetodološke učne dejavnosti) temeljijo na razumevanju in priznavanju potreb udeležencev, ki so člani specifične skupine ali skupnosti.

Obstaja širok spekter strategij ali procesov izobraževalnih vložkov, ki jih je mogoče uporabiti. Najučinkovitejši izmed tistih, ki smo jih imenovali, so naslednji:

- sodelovanje skupnosti pri določevanju in pojasnjevanju potreb (na primer poskus revizije v skupnosti);

- sodelovanje skupnosti pri oblikovanju strategij ter pri načrtovanju odziva na potrebe;

- zagotavljanje informacij in drugih sredstev vsem, ki jih potrebujejo;

- ocenjevanje poteka dejavnosti v skupnosti (ali skupini);

– določanje in usposabljanje vodij skupnosti ter omogočanje odprtega dialoga ob vsakem času;

– učinkovito sodelovanje med skupinami in službami, ki v skupnosti delujejo ali vplivajo na življenje ljudi.

Bistveno je, da pozitivno in ustvarjalno sodelujemo z državnimi službami, s skupinami prostovoljcev, z zasebnim sektorjem in s službami za izobraževanje odraslih ter z vsemi člani lokalne skupnosti (to pomeni, da ima vsakdo prost dostop do vsakogar).

Učne programe, ki izhajajo iz dejavnosti in teorije, usmerjene v ta proces participativne in kritične skupnosti, je mogoče tako kategorizirati:

– izobraževanje za osebni razvoj, ustvarjanje samozavesti in možnosti samopotrjevanja, osveščanje;

– lokalno neformalno usposabljanje, osredotočeno na razvoj spretnosti, ki so povezane z medosebnimi odnosi, s komunikacijo, s pravili srečevanja, z reševanjem nesporazumov, s pomočjo sočloveku, s poslušanjem, z omogočanjem učenja s prakso (akcija-refleksija-akcija, to je učenje), s skupinskim delom, z načinom, kako določati primerne teme pogovorov itd.;

– državljansko usposabljanje – kako sodelovati v razvoju lokalne skupnosti ter v lokalnih, državnih in mednarodnih političnih institucijah;

– poklicno usposabljanje in razvoj, povezana s trenutnimi možnostmi za zaposlitev, ter ustvarjanje novih možnosti, ki vodijo v socio-ekonomsko regeneracijo;

– razvijanje dejavnosti v prostem času in kulturnih dejavnosti (učne dejavnosti) ter možnosti zanje v skupnosti;

– izobraževanje, povezano z določenimi problemi, kot so na primer porast kriminala, zasvojenost z alkoholom in drogami, pravice porabnikov, pravice socialnega varstva, pravice manjšin in etničnih skupin, brezposelnost v skupnosti, podaljšano mladostništvo, družbena izključenost, nepismenost, finančni management itd.;

– usposabljanje prostovoljnih lokalnih in državnih vodij;

– zagotavljanje informiranosti – splošni tečaji, svetovalne službe, bilteni, forumi, množična občila (lokalna, regionalna in nacionalna), javna srečanja;

– lahko dostopne svetovalne službe;

– ekološke raziskave in dejavnosti v zvezi z varovanjem lokalnega okolja itd.;

– raziskave o razvoju lokalne skupnosti v prihodnosti itd.;

– pripravljane gibanj ipd. ter oblikovanje struktur lokalnih skupnosti, ki omogočajo participacijo.

Rezultati programa razvoja skupnosti

Kaj so rezultati pobud in dejavnosti programa razvoja skupnosti?

Ti vključujejo:

– politični razvoj skupnosti;

– razvoj sposobnosti, zmogljivosti, sredstev in ustvarjalnosti v določeni skupnosti;

– vpliv in nadzor lokalne skupnosti (prim. lestvico vključeno-sti državljanov v družbene tokove po Arnsteinu);

– organizacijsko vključevanje in sodelovanje, ki omogočata integriran in trajen razvoj;

– strukture za dolgoročno delovanje skupnosti se ustvarjajo ali krepijo.

Rezultati, povezani s programom razvoja skupnosti, ki pa zanj niso specifični, vključujejo naslednje:

– antidiskriminacijske projekte;

– oblikovanje mrež v skupnosti;

– lokalni ekonomski razvoj;

– materialne pridobitve za skupine in posameznike;

– osebno prevzemanje pooblastil pri nekaterih članih skupnosti;

– razvoj strategij in služb, ki se osredotočajo na skupnost;

– vizijo (in realno podobo?) družbe, ki zagotavlja demokratičnost, vključevanje, participacijo in enakopravnost.

Kateri so dejavniki, za katere kaže, da programu razvoja skupnosti pomagajo? Kateri so osnovni dejavniki, ki vplivajo na dosežke in delovanje programa razvoja skupnosti? Ti se navezujejo na:

– »strokovnjaka oziroma strokovnjakinjo«; njegova oziroma njena vloga, dostopnost, praktične izkušnje, zavezanost programu, osredotočanje na osebe, spretnost v pomoči soljudem, dober poslušalec oziroma poslušalka, opazovalec oziroma opazovalka itd.;

– stopnjo pripravljenosti članov skupnosti – (kdo so, njihova preteklost, sedanjost, ambicije v skupnosti itd.);

– dostop do primernih virov, to so člani skupnosti, lokalne službe, politiki, denarna sredstva, vodenje itd.;

– jasen referenčni okvir (na primer statut, ki jasno določa, kdo kaj dela in kdo je odgovoren);

– splošno demokratično, pozitivno, psihološko in ustvarjalno organizacijsko okolje;

– proslavljanje malih dosežkov in konstruktivno uporabo »neuspehov«;

– nenehno pripravljenost biti ustvarjalen;

– poudarek na procesu programa razvoja skupnosti kot na procesu, v katerem se vsakdo od vsakogar uči;

– nenehno in okrepljeno vrednotenje na vseh ravneh;

– vladno politiko in podporo programa za razvoj skupnosti.

Usposabljanje ljudi, ki izvajajo program razvoja skupnosti

Usposabljanje mora biti celostno, to pomeni, da je osredotočeno na celostni intelektualni, čustveni, duhovni, kulturni in družbeni razvoj posameznika.

Izvajalec se mora svojih nalog v skupnosti naučiti na podlagi razmišljanja, raziskovalne dejavnosti in terenskih raziskav.

Prav tako je izredno pomembno, da delavec pri programu za razvoj skupnosti razvija strategije za oblikovanje primerne participativnega učenja v skupnosti.

Vedeti mora (in biti usposobljen/a), kako v skupnosti razporejati pooblastila oziroma moč, kako navezovati stike z ljudmi, s skupinami, z družbeno izključenimi posamezniki itd.

Organizacija in upravljanje s sredstvi skupnosti je bistveni element tega usposabljanja.

Delavec pri programu za razvoj skupnosti mora biti sposoben/na razjasniti specifično funkcijo izobraževanja v skupnosti v programu za razvoj skupnosti. Projekte v programu za razvoj skupnosti je treba ves čas ocenjevati. Izvajalec programa mora biti sposoben podrobno oceniti vsak projekt.

Izvajalec programa mora biti sposoben opraviti revizijo in povezati skupnost s sistemi podpore in sredstvi.

Z dognanji iz izobraževanja odraslih, sociologije, antropološkega, organizacijskega razvoja, socialne psihologije, zgodovine, geografije, komunikacijskih študij, filozofije, informacijske tehnologije itd. si lahko pri tem usposabljanju pomagajo polno zaposleni poklicni delavci in prostovoljci.

Očitno je, da je treba to usposabljanje načrtovati tako, da upoštevamo potrebe posameznega delavca, aktivirati pa ga je tre-

ba v skladu z dobro prakso v izobraževanju odraslih. To mora biti vselej teoretično in praktično, vključevati pa mora nadzorovano terensko izkušnjo.

Ocenjevanje in program za razvoj skupnosti

Ocenjevanje vseh projektov v programu za razvoj skupnosti dandanes velja za temeljno zahtevo. Člani skupnosti, delavci, službe, financerji, vsi zahtevajo oceno. Ta pa se mora osredotočati na naslednje:

Vložek

Na voljo morajo biti podrobne ocene vseh vložkov v projekte – ti so lahko ekonomski, družbeni, kulturni, osebni, materialni, teoretični, finančni in iz vseh virov (lokalnih, regionalnih in nacionalnih).

Potek

Kaj natančno se je dogajalo med potekom projekta, to je dejavnosti – njihov nadzor, število udeležencev, »curriculum« itd.?

Kakšna je bila interakcija: stopnja udeležbe, kaj je oviralo oziroma pospeševalo potek, kako je vodja reševal probleme, ki so se pojavljali itd.?

Rezultat

Kakšen učinek je imel projekt; storitev, dosežek, povečanje sredstev, publikacije itd.?

Kako je skupnost ali skupina dobila pooblastila? Kakšne vrste pooblastil je dobila; ekonomska (malo poslovno podjetje), kulturna (priznanje manjšinskih skupin), samoosvajanje (skupine za samorazvoj), razvoj samostojnega učenca, participativna demokracija (struktura odločanja v lokalni participativni skupnosti)? Ali ljudje začnajo usmerjati svoj lastni razvoj, na primer v izobraževanju, ekonomskem razvoju, pri reševanju družbenih problemov, odpravljanju družbenega izključevanja?

Končno vprašanje ocene bi se morda osredotočalo na to, kakšna je bila interakcija med družbo v celoti in pobudo programa za razvoj skupnosti, glede na vložek, potek in rezultat.

Nekaj ovir v zvezi s programom za razvoj skupnosti

Ovire, na katere so v zvezi s programom za razvoj skupnosti pokazale raziskave, vključujejo naslednje točke:

- problem zastopanja, to je kdo koga zastopa;
- doseganje participacije je dolgotrajen proces, pri katerem vedno obstaja nevarnost spremembe, neuspeha, izgube moči ali vpliva, uspeh pa se lahko pokaže počasi;
- obstoj nevarnosti tokenizma;
- neenaka razmerja moči;
- integracijo vs. decentralizacijo;
- pomanjkanje zavzetosti ali pomanjkanje prakse na tem področju;
- nerazpolaganje s pravo močjo: službe lokalnim skupinam ali skupnostim pogosto ne dajejo pravih pooblastil – izkrivljanje pomena dnevnih redov;
- reprezentacijo vs. participacijo;
- nepripravljenost ali neuspeh pri izrabi zmogljivosti ali sredstev določenih skupin ali skupnosti;
- slabe medsebojne odnose in komunikacijo.

Nekaj smernic za nadaljnje razmišljanje

1. Program za razvoj skupnosti danes pogosteje razumemo kot obliko lokalne oblasti. Zato morajo vsi vključeni, na katerikoli ravni, razumeti in biti usposobljeni v teoriji (načelih) ter praksi programa in izobraževanja.

2. Skupnost mora imeti izobraževalne možnosti, da bi se takšne teorije sploh lahko naučila.

3. Motivacija za sodelovanje je tesno povezana z reševanjem tistih problemov, ki se nanašajo na skupnost. Od tod izhaja tudi potreba po osredotočanju na probleme skupnosti.

4. Vladne službe in službe za izobraževanje odraslih morajo razdeliti sredstva za izvedbo programa za razvoj skupnosti.

5. Izobraževalne službe (na vseh ravneh) si morajo prizadevati za razvoj strategij, ki presegajo meje skupnosti.

6. Pomembno je, da se zavedajo, da se skupnosti po svojih potrebah in prednostih med seboj razlikujejo.

7. Skupnosti, ki si prizadevajo za razvoj, navadno zahtevajo strokovno pomoč. Strokovnjaki morajo biti dobro izurjeni v strategijah posredovanja v skupnosti (pridobivanje soglasij, pogajanje itd.), zavedati pa se morajo tudi svoje spremenljive vloge (podpora, sredstva, ocenjevanje, svetovanje, zastopanje itd.).

8. Ustanoviti in podpirati je treba družbene mreže. Te omogočajo:

- komunikacijo,
- širjenje inovacije,
- ugotavljanje potreb, pomanjkljivosti in problemov,
- optimalni izkoristek sredstev.

9. Treba je tudi določiti in oceniti kvaliteto vseh virov, ki se jih uporablja, ki so dostopni ali pa bodo v kratkem uporabljeni za program razvoja skupnosti ali izobraževanje.

10. Spodbujati je treba sodelovanje pri raziskovalnih projektih s tega področja. Rezultati raziskav lahko pripomorejo k boljši praksi na tem področju.

11. Vladna politika, ki omogoča podporo, je izredno pomembna (bodisi državna, regionalna ali lokalna).

12. Uporaba množičnih občil je najbolj koristna pri ustvarjanju pozitivne in spodbudne zavesti ljudi v razmerju do programa za razvoj skupnosti.

13. Nenehno ocenjevanje in povratne informacije pospešujejo potek programa za razvoj skupnosti in doseganje njegovih ciljev.

14. Sprejeti je treba dejstvo, da so že mali dosežki in napredki pomembni, ter izhajati iz pripravljenosti skupine ali skupnosti.

15. V skupnosti je treba razviti strukture, s katerimi bo mogoče vzdrževati odprt dialog in participacijo v skupnosti. Takšne strukture bi morale oblikovati izhodišča odgovornosti.

16. Sodelovanje med državnimi službami, zasebnimi organizacijami in skupinami prostovoljcev je treba spodbujati in mora postati javno. To namreč pospešuje ustvarjalno odzivanje na probleme, ugotavljanje, dostop in optimalno izrabo sredstev.

17. Obstajati bi morala državna strategija, ki bi po vsej državi pomagala pri širjenju pozitivne prakse na tem področju.

18. Neodvisnost posameznika in skupine v skupnosti je treba v vsakem trenutku spoštovati in varovati.

Liam Carey
profesor na St. Patrick College, Irska
